

УДК 929Павлуцький:378(477)

БОГАТІКОВА ОЛЕНА,
аспірантка, Маріупольський державний університет

ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРИГОРІЯ ПАВЛУЦЬКОГО ТА РОЗБУДОВА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (к. XIX - п. XX ст.)

У статті розглядається освітня та викладацька діяльність відомого історика та мистецтвознавця Григорія Павлуцького. Показано його роль у створенні вищих навчальних закладів в Україні - Київського українського народного університету, Кам'янець-Подільського державного університету, Київського археологічного інституту, Української державної академії мистецтв. Відзначено внесок дослідника у справу формування нової генерації українських учених і в розвиток вітчизняної вищої освіти.

Ключові слова: Григорій Павлуцький; Київський університет Св. Володимира; Київський український народний університет; Київська рисувальна школа.

Постановка проблеми. XIX ст. подарувало Україні і світу безліч талановитих науковців, серед яких М. Грушевський, М. Біляшівський, О. Лазаревський, Г. Луконський, В. Модзалевський, Г. Павлуцький та ін. Розкриття впливу названих особистостей на розвиток вітчизняної науки, вивчення їхнього творчого доробку - справа сьогодні надактуальна і важлива не тільки для формалізації вітчизняної історії, а й для формування в молодих поколінь гордості за свою націю й розуміння її важливості для світової культури. Сьогодні наша розвідка присвячена видатному історичу та мистецтвознавцю Григорію Григоровичу Павлуцькому, діяльність якого, розпочавшись у Російській імперії, розвинулася і зміцніла в УНР і радянській Україні та пов'язана зі створенням у нашій країні таких важливих науково-освітніх та мистецьких інституцій, як Українська академія наук, Український державний університет, Українська академія мистецтв, Національна картинна галерея. Фактично не було жодної сфери діяльності, у якій би не проявився багатогранний хист Г. Павлуцького - науковця, освітянина, активного громадського діяча, художника. Більш детально зупинимося на освітній діяльності Г. Павлуцького.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Слід відзначити, що біографії Григорія Григоровича загалом присвячена невелика кількість наукових робіт, а тема нашого дослідження сучасними науковцями майже не опрацьовувалася. З-поміж робіт М. Антоненко [1], Н. Ковпаненко, Н. Левитської, Л. Матвєєвої, Н. Сорочан та інших слід відзначити розвідки О. Сторчай [17-20]. Дослідниця, аналізуючи освітню та науково-методичну діяльність Київського університету Св. Володимира, неодноразово зверталася до характеристики пов'язаної з ним діяльності Г. Павлуцького.

У монографії О. Сторчай "Мистецька освіта в Київському університеті (1834-1924 рр.)" [18] відтворюється картина культурно-освітніх процесів, що відбувалися в Києві в середині та другій половині XIX ст. Другий розділ монографії О. Сторчай присвячений становленню при університеті кафедри теорії та історії мистецтва. Авторка всебічно висвітлює педагогічну діяльність багатьох учених, зокрема й Г. Павлуцького. Завдяки праці Оксани Сторчай, зазначає українська дослідниця Н. Беліч-

ко, сформувався новий погляд на діяльність Г. Павлуцького [3, с. 375 - 376].

Слід також назвати статтю О. Завальнюка, присвячену плідній праці Г. Павлуцького на ниві творення університетської освіти в Україні доби Національно-демократичної революції [6]. У своєму дослідженні автор апелює до двох тез: по-перше, доводить прагнення Г. Павлуцького зробити вищу освіту в Україні справді національною і, по-друге, наголошує на його ролі у формуванні нової генерації дослідників українського мистецтва.

Метою статті є аналіз викладацької діяльності Г. Павлуцького та його внеску в розбудову вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Г. Павлуцький народився 19 січня 1861 р. Початкову освіту він здобув удома, далі навчався у Третій київській гімназії [15, с. 455], після закінчення якої вступив на історико-філологічне відділення Університету Св. Володимира, який закінчив 1886 р. У 1892 р. Г. Павлуцький після успішного захисту роботи "Коринфський архітектурний ордер" отримав ступінь магістра теорії та історії мистецтв. За п'ять років молодий науковець одержав ступінь доктора теорії та історії мистецтв Дерптського університету [12, с. 62].

Освітня активність Г. Павлуцького в першу чергу пов'язана з Університетом Св. Володимира. Саме тут ще 1889 р. майбутній професор і розпочав свою викладацьку діяльність курсом історії мистецтв. Слід відзначити, що ще у травні 1888 р. Г. Павлуцький прочитав на базі університету дві перші лекції, присвячені давньогрецькому мистецтву, науковій проблемі, яка тоді найбільше хвилювала дослідника [14, с. 2-14].

Слід відзначити, що у вищих навчальних закладах колишньої Російської імперії історію мистецтв почали викладати з другої половини XIX ст. У цей же час університетські програми поповнила нова навчальна дисципліна з однойменною назвою. Проте, як відзначають сучасні дослідники, фахівців не вистачало, а лекції з новоствореної дисципліни читали викладачі інших спеціальностей. Так, в Університеті Св. Володимира з 1887 до 1889 року перший професійний курс з історії мистецтв читав А. Прахов. Після нього цю дисципліну у виші по-

чав викладати Г. Павлуцький [21, с. 155-163]. Він провів традиційний для тогочасної освіти курс античного мистецтва. Проте, дбаючи про метапредметне оволодіння студентами знаннями, Г. Павлуцький доклав чимало зусиль для розширення академічного курсу. Слід наголосити, що він був першим, хто ввів до академічного курсу цикли лекцій з українського мистецтва. Він також читав досить повний курс історії західноєвропейського та російського мистецтва, про що свідчать традиційні академічні курси лекцій з історії античного мистецтва, стародавнього й середньовічного мистецтва (як російського, так і європейського), мистецтва епохи Відродження, історії російського та французького мистецтва XIX ст., історії візантійського мистецтва, історії естетики тощо [20].

Г. Павлуцький переймався не лише досконалим викладанням навчального матеріалу, але й активно облаштовував спеціальні приміщення для своїх занять, нерідко власним коштом. Завдяки його ентузіазму, як зазначає Н. Красницька, в університеті була налагоджена діяльність кабінету мистецтв [12, с. 63].

Окрім традиційних для курсу "Історія мистецтв" занять у Музеї красних мистецтв, Г. Павлуцький разом зі студентами влаштовував дослідження київських пам'яток, систематично організовував навчальні екскурсії Києвом та його околицями. Це, на думку сучасних дослідників, давало вченому змогу постійно модернізувати курси лекцій із давньоруського та українського мистецтва та, найважливіше, вивчати історію мистецтва за оригіналами [20].

Безкорислива та сумлінна праця вченого не залишилася непоміченою: 1898 р. Г. Павлуцького було обрано екстраординарним, а 1902 р. - ординарним професором кафедри мистецтвознавства Університету Св. Володимира. 1913 р. Університет Св. Володимира відзначив свого провідного мистецтвознавця званням заслуженого професора [12, с. 62].

Лекції прогресивного професора слухали, навчаючись в університеті, майбутні відомі фахівці - брати В. та Д. Щербаківські, Д. Антонович, П. Попов, Ф. Ернст, С. Гіляров та інші [21, с. 157]. Так, за свідченнями учнів, Г. Павлуцький проводив заняття неординарно й цікаво, талановито застосовуючи порівняльний і стилістичний аналіз творів мистецтва [18, с. 179]. Проте не всі учні однаково високо оцінювали викладацький хист професора. Зокрема С. Гіляров зазначав, що Г. Павлуцький не був особливо талановитим лектором. Його манера читання не захоплювала. Він не вмів увести слухачів до своєї розумової лабораторії, змусити разом із ним долати ту розумову роботу, результатом якої ставала кожна лекція. Він повідомляв факти, трактував їх, ретельно, навіть занадто ретельно їх висвітлював, ілюстрував свою розповідь демонстрацією знімків та малюнків. Незважаючи на те, що лекції дослідника не захоплювали, вони все ж чимало давали для тих, хто насправді хотів знати та вчитися [4, с. 89]. Свої погляди на мистецтво Г. Павлуцький намагався донести до своїх учнів, проте в жодному разі не прагнув нав'язати своє бачення як істину в останній інстанції [17, с. 211].

За спостереженнями сучасних учених, упродовж XIX ст. неперервного розвитку набула мистецтвознавча освіта приватного характеру, яка виробила різні організаційні форми навчання, засновані на джерелах фінансування приватних осіб. Ядром культурно-мистецького життя Києва другої половини XIX ст. і, за влучним висловом доктора мистецтвознавства Р. Шмаргалі, тим "Рубіконом", після якого розпочалися незворотні процеси формування національної мистецької школи, стала діяльність Рисувальної школи Миколи Мурашка - при-

ватного навчального закладу, створеного 1875 р. й утримуваного на кошти І. Терещенка [23].

Школа давала початкову художню освіту, готувала вітчизняні художні кадри, спираючись на національні традиції, стверджувала реалістичний творчий метод [9, с. 230]. Київська рисувальна школа відіграла велику роль у підготовці українських художників. У ній здобули художню освіту М. Пимоненко, О. Мурашко, С. Костенко, Ф. Красицький, І. Ѓжакевич, М. Жук та інші. У школі викладали, окрім М. Мурашка, Х. Платонов, М. Пимоненко, а певний час і М. Врубель [1, с. 102].

Активну участь у навчально-виховному процесі школи брав Г. Павлуцький. Упродовж 15 років - з 1886 до 1901 року, до моменту закриття навчального закладу, - він читав у ній курс лекцій з історії мистецтва [2, с. 13]. З 1886 р. було введено регулярні бесіди, лекції з історії мистецтв, які читав Григорій Григорович [1, с. 100].

Викладав Г. Павлуцький і на Київських вищих жіночих курсах, заснованих 1787 р. Слід відзначити, що більшість викладачів курсів склали професори Київського університету Св. Володимира, вони, особливо на історико-філологічному відділенні, підтримували прагнення жінок здобути освіту та сприяли розвитку курсів. Тож Григорій Григорович як педагог й освітнику не міг залишитися осторонь; сучасні дослідники відзначають його внесок у розвиток жіночої освіти в Україні [11]. На Курсах він читав лекції з історії античного мистецтва (32 лекції), мистецтва середньовіччя (18) та епохи Відродження - 20 лекцій. Згодом слухачки Вищих жіночих курсів ці лекції видали окремою брошурою [17, с. 200].

Ознайомившись із виданням, можна встановити тематику лекційних занять професора: курс розпочинався загальною характеристикою мистецтва Відродження, далі Г. Павлуцький знайомив своїх слухачок із творчістю видатних скульпторів та живописців XV ст. Г. Павлуцький разом зі своїми слухачками розглядав особливості Флорентійського мистецтва другої половини XV ст. Також до курсу лекційних занять входила характеристика епохи Відродження XVI ст. та аналіз творчості її представників - Рафаеля, Мікеланджело, Джаккомо Сансовіно, Андреа дель Сарто, Леонардо да Вінчі тощо. Огляд Венеційського мистецтва був тематикою окремого заняття, яким і закінчувався курс [13, с. 1-74]. Його лекції характеризувалися конструктивністю, чітким викладом матеріалу, чудовим мистецтвознавчим аналізом творів мистецтва. Він завжди зупинявся на питаннях про стан вивченості того чи іншого розділу історії мистецтва, на основних етапах розвитку наукової думки з тієї чи іншої проблеми [18, с. 180].

Активна громадська позиція Г. Павлуцького, його прагнення до вдосконалення системи освіти сприяли тому, що він не лише проводив лекційні заняття в різних освітніх установах, облаштовував навчальні кабінети та проводив навчальні екскурсії, але й з ентузіазмом займався реформуванням старих та створенням нових закладів освіти. Дослідники документально довели, що період українських визвольних змагань 1917-1921 рр. став часом найактивнішої громадської діяльності Г. Павлуцького, який відповідально поставився до організації українських національних освітніх установ.

Восени 1917 р. він став ініціатором відкриття в Києві Української академії мистецтв, для якої сам же й розробив проект статуту. До співпраці в новоствореній освітній установі Григорій Григорович запросив відомих українських митців та мистецтвознавців. Т. Щербань констатує, що професорами академії стали М. Бойчук, М. Жук, Ф. Бурачок, В. Кричевський, Ф. Кричевський, О. Мурашко, Г. Нарбут. 18 грудня цього ж року Централь-

на рада затвердила закон про Українську академію мистецтв, зробивши її державною установою [24, с. 46].

Спираючись на дані архівних джерел, О. Завальнюк стверджує, що 15 червня 1917 р. рада Українського наукового товариства делегувала Г. Павлуцького до складу комісії зі створення Київського українського народного університету (КУНУ) [6, с. 112]. Згодом Г. Павлуцький головував на засіданні комісії у складі членів Українського наукового товариства з улаштування народного університету. У центрі її уваги була дискусія щодо плану майбутнього університету, умов його діяльності та програм викладання. Г. Павлуцький разом з іншими членами УНТ брав участь у роботі різних комісій, які готували різні пропозиції, зокрема щодо відкриття факультетів і вироблення для них навчальних планів. Як зазначає О. Завальнюк, ученому випала важлива і відповідальна місія - він очолив історичну комісію [7, с. 113-114].

Зусилля представників свідомої української наукової інтелігенції, підтримані Українською Центральною Радою, аграрно-технічним товариством "Праця", УНТ, Товариством шкільної освіти, "Просвітою" та іншими громадськими організаціями, увінчалися успіхом. 5 жовтня 1917 р. Київський український національний університет було відкрито.

Слід відзначити, що Г. Павлуцький, не звільняючись з роботи в Університеті Св. Володимира, з палким бажанням узявся за викладання історії мистецтва в новоствореному виші. Йому, одному із найавторитетніших і найдосвідченіших професорів нового навчального закладу, виявили високу довіру й обрали деканом історико-філологічного факультету, доручивши забезпечувати функціонування одного із навчальних підрозділів, на якому першого року нараховувалося 420 дійсних студентів і вільних слухачів [6, с. 112-113].

Наприкінці 1917-1918 навчального року в КУНУ нараховувалося 1363 студенти і слухачі. Підсумовуючи разом зі своїми колегами перший рік роботи вишу, Г. Павлуцький зауважував, що народний університет у Києві першого року свого існування мав у своєму складі понад 1500 осіб молоді, яка здобувала освіту і навчалася на підготовчих курсах [8, с. 72-73].

Проте, як зазначає в іншій своїй роботі О. Завальнюк, функціонування КУНУ виявило низку проблем молодій українській вищій школи: як матеріально-фінансових (не було власного приміщення, основну частину коштів отримували від громадських структур), так і кадрових, щодо змісту і структури навчання, правового статусу випускників. Тому серед частини професорів виникла ідея реорганізувати КУНУ у вищий державний, класичного зразка, з чотирирічним терміном навчання, повними юридичними правами випускників вищій навчальний заклад. 26 травня 1918 р. саме про це йшлося на засіданні ради лекторів КУНУ, яка схвалила запропонований директором департаменту вищої школи Міністерства освіти і мистецтва Української держави Ф. Сушицьким про перетворення КУНУ в держуніверситет. Г. Павлуцький активно підтримував реорганізаційні процеси [6, с. 113].

Радикально налаштована наукова інтелігенція обстоювала необхідність рішучої українізації вищої школи в Україні, наполягаючи передусім на злитті Університету Св. Володимира і КУНУ в Київський державний український університет Св. Володимира. Для прийняття принципового рішення і планування подальшої роботи при Міністерстві освіти було створено спеціальну комісію за участю представників обох університетів й освітнього відомства. Г. Павлуцький представляв Український університет.

З 20 червня до 22 липня 1918 р. Г. Павлуцький як представник КУНУ працював у складі тимчасової комісії з питань вищої школи та наукових інституцій під головуванням академіка В. Вернадського при Міністерстві. Уже першого дня комісія розглядала законопроект про перетворення народного університету в державний. Схвалюючи більшість його статей, Г. Павлуцький водночас висловив сумнів щодо доцільності норми, яка зобов'язувала чекати повного сформування факультетів, аби вони мали право проводити відповідні випробування на вчені ступені магістра або доктора. Тим самим гальмувався процес підготовки українських науковців. Однак пропозиція Григорія Григоровича змінити зазначену статтю успіху не мала.

Слід зауважити, що Григорій Григорович відстоював ідею створення національного університету. Після тривалих дискусій було прийнято рішення про створення в Києві "другого Державного Університету Українського", що в підсумку зняло питання про негайну українізацію російського університету в столиці.

Г. Павлуцький висловив глибоке задоволення цим рішенням і разом зі своїми колегами - Д. Багалієм, В. Луцицьким, О. Корчак-Чепурківським увійшов до підкомісії, якій належало підшукати місце для Київського державного українського університету.

Як зауважує О. Завальнюк, Григорій Григорович переконував у доцільності зарахування студентів КУНУ до складу КДУУ. 22 липня 1918 р. він голосував за російськомовний текст законопроекту про перетворення Київського українського народного університету в національний держуніверситет, висловив комісії вдячність за сприяння у розв'язанні цього питання [6, с. 113-115].

12 серпня 1918 р. міністр освіти затвердив штати КДУУ. 17 серпня 1918 р. Український народний університет був перетворений на державний університет [24, с. 47]. Слід відзначити, що Григорій Григорович залишився працювати в новоствореному закладі, де 14 вересня цього ж року його було обрано деканом історико-філологічного факультету. Як ординарному професору йому доручили викладати в осінньому семестрі 1918-1919 академічного року два навчальні курси - античне мистецтво (2 лекційні години на тиждень) та історію українського мистецтва (1 година) [6, с. 115-119].

Слід відзначити, що в цей період Григорій Григорович уже був на пенсії, але продовжував свою викладацьку діяльність в університеті. Так, у лютому 1919 р. декан історико-філологічного факультету М. Бубнов направив на затвердження ректора вишу список позаштатних професорів і приват-доцентів, які мали читати лекції на факультеті у весняному півріччі 1919 р. З-поміж інших у ньому фігурувало й ім'я Г. Павлуцького. Учений мав викладати історію епохи Відродження (4 години на тиждень) та проводити практичні заняття з історії мистецтва (2 години на тиждень). Окрім цього, Г. Павлуцький продовжував завідувати Кабінетом красних мистецтв [5, с. 6-7; 35].

27 січня 1919 р. у зв'язку з переходом Ф. Сушицького в розпорядження Міністерства народної освіти УНР, на Г. Павлуцького було покладено виконання обов'язків ректора КДУУ. 7 березня 1919 р. нарком освіти Салько затвердив Г. Павлуцького на посаді декана історико-філологічного факультету до 14 вересня 1922 р.

Як зазначає О. Завальнюк, 28 травня 1919 р. Г. Павлуцький, якому знову доручили виконувати обов'язки керівника закладу, негативно відреагував на спроби влади об'єднати КДУУ з Університетом Св. Володимира і направив за своїм підписом відповідне звернення до голови Раднаркому УСРР Х. Раковського, де катего-

рично наголошував, що влада має гучно й рішуче підтвердити факт існування в Києві Державного українського університету, де здобувають освіту головним чином діти українського трудового селянства. Відповіді на це звернення не було.

Два університети об'єднали в один із двома відділами - український (колишній КДУУ) і російський (колишній Св. Володимира). Г. Павлуцькому доручили виконувати обов'язки голови ради українського відділу. Посада передбачала виконання широкого кола обов'язків: серед першочергових були вказівки й накази комісара університету. Мав керівник підрозділу й інші доручення: очолював президію історико-філологічного факультету, працював головою президії господарчої ради, з 1 липня 1919 р. Г. Павлуцького обрали головою господарчого комітету українського відділу Київського університету, а з 4 липня - ще й членом науково-навчальної ради від історико-філологічного факультету.

Наприкінці серпня 1919 р. радянські установи Києва евакуювалися через наступ українських і денікінських військ. Не чекаючи офіційних розпоряджень, Г. Павлуцький ініціював відновлення КДУУ. З утвердженням наприкінці 1919 р. радянської влади університет змушений був відновити колишню структуру, яку з такою легкістю відкидав як нераціональну. Цього разу Г. Павлуцького обрали головою ради історико-філологічного факультету, головою Господарського комітету й об'єднаної президії факультетських рад Київського українського університету.

У березні 1920 р. влада взялася за реформування вищої освіти. Передусім мали працювати медичні й технічні ВНЗ, з університетів утворювали інститути народної освіти. Юридичні, історико-філологічні й фізико-математичні факультети закривалися. Улітку 1920 р. університети Києва - український і російський - було ліквідовано. На базі історико-філологічного й фізико-математичного факультетів, а також Вищих жіночих курсів та вчительського інституту створили Вищий інститут народної освіти.

У новому закладі знайшлося місце і для Г. Павлуцького, якому доручили викладати історію мистецтва на гуманітарному відділенні факультету професійної освіти. Це призначення, на думку О. Завальнюка, не було випадковим. Григорія Григоровича і за нової влади знали як одного з найкращих фахівців у галузі українського мистецтва [6, с. 115-119].

Слід наголосити, що Г. Павлуцький долучився до створення та роботи інших національних вищих навчальних закладів. Так, наприкінці 1909 - на початку 1910 років він разом із М. Василенком, В. Данилевичем, М. Довнар-Запольським, В. Іконніковим, В. Кордтом, О. Лук'яненком, С. Перетцем, В. Розовим, А. Сонні перебував у складі ініціативної групи, що займалася створенням Київського археологічного інституту. Вона виробила основні принципи діяльності інституту, перший статут і програми, узгодила список засновників, нагрудних знаків. КАІ мав створюватися для вивчення питань археології, археографії, російської історії, спеціальних історичних дисциплін, бібліографознавства та підготовки спеціалістів для посад в урядових, суспільних, приватних архівах, музеях, бібліотеках [16, с. 263-264].

Як зауважує О. Сторчай, тема студіювання історії й теорії мистецтва в КАІ досі не досліджена. В інституті була створена мистецтвознавча кафедра, єдиним викладачем якої був Г. Павлуцький [19, с. 314-315].

У цей же час Григорій Григорович очолював комісію зі створення Української державної академії мистецтв, урочисте відкриття якої відбулося 5 грудня 1917 р. [10,

с. 33-53]. У новоствореному виші він також читав лекції з греко-римської літератури та історії стилів [22, с. 542].

Майже до останніх днів свого життя Г. Павлуцький не припиняв викладацької діяльності, прагнув залишитися в епіцентрі наукового та громадського життя країни. У цей час, на думку О. Сторчай, Г. Павлуцький мав велике лекційне навантаження. Дослідниця, проаналізувавши "Звіт про стан та діяльність Вищого Інституту Народної освіти ім. М. П. Драгоманова" у Києві за друге півріччя 1922 р. зазначає, що Г. Павлуцький вів курси історії українського мистецтва (кількість слухачів на яких спочатку становила 20, 25, а згодом - 70 осіб), історії російського мистецтва для студентів I курсу Профобру (кількість слухачів - 40-50 осіб), історії нового українського мистецтва для студентів III курсу Профобру, історії середньовічного мистецтва для III курсу (кількість слухачів - 10-15 осіб). Крім лекцій, щонеділі проходили практичні заняття для всіх бажаючих, які передбачали читання доповідей та екскурсії. Варто звернути увагу, що пріоритетними курсами в навчальній програмі були історія українського і російського мистецтва [18, с. 186-187].

Свій земний шлях і творче подвижництво Григорій Григорович Павлуцький завершив 15 березня 1924 р. на 64 році життя у Києві. Місце його поховання наразі не відоме.

Висновки

Таким чином, Г. Павлуцький, будучи однією з найавторитетніших фігур у вітчизняному освітньому просторі кінця XIX - початку XX ст., мав неабиякий вплив на розвиток тогочасної української освіти. Як викладач він вів чисельні лекційні курси у провідних вишах країни.

Г. Павлуцького можна з упевненістю назвати рушієм освітнього життя України доби національно-визвольних змагань. Він став одним із небагатьох, до чієї думки не лише прислуховувались, а й прагнули почути. Він стояв біля витоків Київського українського народного університету, Кам'янець-Подільського державного університету, Київського археологічного інституту, Української державної академії мистецтв - перших вищих шкіл українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонєць М. Київська рисувальна школа М. І. Мурашка (кін. XIX - 10-ті рр. XX ст.) / М. Антонєць // Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : [навчально-методичний посібник]. - Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Т. Шевченка", 2010. - С. 91-105.
2. Афанасьєв В. Дослідник українського мистецтва Григорій Павлуцький / В. Афанасьєв // Народна творчість та етнографія. - 2003. - № 4. - С. 13-22.
3. Белічко Н. Оксана Сторчай. Мистецька освіта в Київському університеті (1834-1924 рр.) / Н. Белічко // Мистецтвознавство України. - 2009. - Вип. 10. - С. 375-376.
4. Гиляров С. Памяти Григорія Григорьевича Павлуцкого / С. Гиляров // Студії мистецтвознавчі. - 2015 - Число 4. - С. 83-93.
5. Державний архів м. Києва, ф. 16, оп. 479, спр. 161, арк. 1; Список внештатных профессоров, получающих пенсию, и приват-доцентов Историко-филологического факультета Университета Святого Владимира 22 февраля 1919 г. - С. 6-35.
6. Завальнюк О. Г. Г. Павлуцький і становлення національної університетської освіти в Україні (1917-1920 рр.) / О. Завальнюк // Історичний журнал. - 2005. - № 1. - С. 112-120.
7. Завальнюк О. Українське наукове товариство і творення національної університетської освіти (1917-1920 рр.) / О. Завальнюк // Український історичний журнал. - К. : Інститут історії України НАН України, 2008. - № 5. - С. 112-121.

8. Завальнюк О. Функціонування Київського українського народного університету - прорив національної освіти і науки у 1917-1918 рр. [Електронний ресурс] / О. Завальнюк. - Режим доступу : http://science.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/7/2014/pdf/hist/visn/2/2_1_Zavalnyuk.pdf.

9. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка - Ком / [редкол. В. Смолій (голова) та ін.]; НАН України. Інститут історії України. - К.: Наук. думка, 2007. - 528 с.: іл.

10. Енциклопедія Українознавства. В 10 т. - Т. 5 / [гол. ред. В. Кубійович]. - Львів, 2000. - 399 с. (С. 1600-2000).

11. Кобченко К. Київські вищі жіночі курси в контексті боротьби за освіту жінок в Україні (1878-1920 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.12 "Українознавство" / К. Кобченко. - К., 2004. - 21 с.

12. Красніцька Н. Григорій Павлуцький - дослідник українського та світового народного мистецтва [Електронний ресурс] / Н. Красніцька // Етнічна історія народів Європи. - 2011. - Режим доступу : http://www.history.univ.kiev.ua/ethnolog/journal/ethnic_history_35/35_10.pdf.

13. Павлуцький Г. История искусств Возрождения. Лекции, читанные на Высших женских курсах в Киеве. Изд. Слушательниц / Г. Павлуцький. - К.: Тип. Акц. о-ва "Петр Барский в Киеве", 1910. - 74 с.

14. Павлуцький Г. О началах искусства в Греции: Пробная лекция, читанная 7 мая 1888 г. для приобретения звания приват-доцента по предмету теории и истории искусств / Г. Павлуцький // Университетские известия. - 1888. - № 6. - С. 1-14.

15. Пучков А. Вчений-мистецтвознавець Г. Г. Павлуцький і доля його спадщини (До 150-річчя від дня народження) / А. Пучков // Українська академія мистецтва: наук. зб. - 2005. - Вип. 18. - С. 454-461.

16. Ставицька А. В. Київський археологічний інститут як навчально-наукова корпорація / А. В. Ставицька // Археологія і давня історія України. Історія археології: дослідники та

наукові центри. - Вип. 9. - К.: ПП "Вид-во "Стародавній світ", 2012. - С. 263-267.

17. Сторчай О. Григорій Павлуцький - засновник української мистецтвознавчої школи / О. Сторчай // VII Міжнародний конгрес українців: зб. наук. пр. - К., 2008. - С. 194-216.

18. Сторчай О. Мистецька освіта в Київському університеті (1834-1924): [монографія] / О. Сторчай. - К.: Щек0, 2009. - 335 с.

19. Сторчай О. Практика мистецтвознавчих екскурсій в Київському археологічному інституті в 1920-х рр. (публікація документа) / О. Сторчай // Мистецтвознавство України: зб. наук. пр. - К.: Фенікс, 2012. - Вип. 12. - С. 313-322.

20. Сторчай О. Становлення й розвиток мистецької освіти у Київському університеті (1834-1924 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.05 "Образотворче мистецтво" / О. Сторчай. - К., 2010. - 35 с.

21. Удріс І. Університетська наука про мистецтво на Лівобережній Україні кінця ХІХ - початку ХХ століття / І. Удріс // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. - 2007. - № 7. - С. 155-163.

22. Федорук О. 50 років факультету теорії та історії мистецтва [Електронний ресурс] / О. Федорук. - Режим доступу : http://www.mari.kiev.ua/PDF_2011/Hud-Kultura_7-2010/535-558.pdf.

23. Шмаргало Р. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ - середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мистецтвознавства: спец. 17.00.06 "Декоративне і прикладне мистецтво" / Р. Шмаргало. - Львів, 2005. - 21 с.

24. Щербань Т. Мистецтвознавці Українського наукового товариства та їхній внесок у науку, освіту, культуру / Т. Щербань // Вісник НАН України. - 2009. - № 11. - С. 45-55.

Богатикова Елена,

аспирантка, Мариупольский государственный университет

ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГРИГОРИЯ ПАВЛУЦКОГО И РАЗВИТИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ (к. ХІХ - н. ХХ вв.)

В статье рассматривается образовательная и преподавательская деятельность известного историка и искусствоведа Григория Павлуцкого. Показана его роль в создании высших учебных заведений в Украине - Киевского украинского народного университета, Каменец-Подольского государственного университета, Киевского археологического института, Украинской государственной академии искусств. Отмечен вклад исследователя в дело формирования нового поколения украинских ученых и в развитие отечественного образования.

Ключевые слова: Григорий Павлуцкий; Киевский университет Св. Владимира; Киевский украинский народный университет; Киевская рисовальная школа.

Bogatikova Elena,

Post-graduate student, Mariupol State University

TEACHING ACTIVITY OF GREGORY PAVLUTSKIY AND THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE (the end of the XIX-th and the beginning of the XX-th century)

In the article the educational activity of G. Pavlutskiy is considered. It was established, what lecture courses he read at the leading higher educational institutions of the country in different years, namely courses in Ukrainian, Western European, antique art, Byzantium and Renaissance. The author shows the role of G. Pavlutskiy in the creation of higher educational institutions in Ukraine - the Kyiv Ukrainian People's University, Kamyanyets-Podilsky State University, the Kyiv Archaeological Institute, the Ukrainian State Academy of Arts. The author paid a lot of attention to the activities of G. Pavlutskiy concerning the creation and reformation of the Kyiv Ukrainian National University, which was subsequently transformed into the Kyiv State University of Ukraine.

In the article the G. Pavlutskiy's teaching activity is analyzed in private educational arts institutions, in particular,

in the M. Drawing School at Kiev Drawing School. For many years, the researcher has lectured in her history of art. His fruitful work on the formation of a new generation of Ukrainian scholars is shown. Lectures of the progressive professor were heard by future well-known specialists - brothers V. and D. Scherbakivsky, D. Antonovych, P. Popov, F. Ernst, S. Gilyarov and others.

It was proved by the author that G. Pavlutskiy, thanks to his teaching talent and organizational skills, had a significant influence on the development of domestic higher education.

Key words: Higher educational institution; lecture; St. Volodymyr University of Kyiv; Kyiv Ukrainian National University; Kiev Drawing School.

REFERENCES

1. Anthony, M. (2010), Kiev Drawing School M. I. Murashka (the end of the 19th - 10th years of the twentieth century), *Essays on the history of the development of innovative educational institutions in Ukraine (the twentieth century): a teaching manual*, pp. 91 - 105 (ukr).
2. Afanasyev, V. (2003), Researcher of Ukrainian Art Gregory Pavlutskiy, *Folk art and ethnography*, 14, pp. 13 - 22 (ukr).
3. Belichko, N. (2009), Oksana Storchay. Art education at Kyiv University (1834 - 1924), *Art studies of Ukraine*, 10, pp. 375 - 376 (ukr).
4. Gilyarov, S. (2015), Memory of Grigory Grigorievich Pavlutskiy, *Art studies studios*, 4, pp. 83 - 93 (rus).
5. The State Archives of Kiev, fond 16, opys 479, Spava 161.
6. Zavalniuk, O. (2005), G. G. Pavlutskiy and formation of national university education in Ukraine (1917 - 1920), *Historical magazine*, 1, pp. 112 - 120 (ukr).
7. Zavalniuk, O. (2008), Ukrainian Scientific Society and Creation of National University Education (1917 - 1920), *Ukrainian Historical Magazine*, 5, 112 - 121 (ukr).
8. Zavalniuk, O. Functioning of the Kiev Ukrainian National University - the breakthrough of national education and science in 1917 - 1918, available at: http://science.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/7/2014/pdf/hist/visn/2/2_1_Zavalnyuk.pdf.
9. Encyclopedia of the history of Ukraine (2007), T. 4.
10. Encyclopedia of Ukrainian Studies (2000), T. 5.
11. Kobchenko, K. (2004), *Kiev higher women's studies in the context of the struggle for the education of women in Ukraine (1878 - 1920 years)*, Thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 09.00.12 «Ukrainian Studies», Kiev, 21 p.
12. Krasnitskaya, N. (2011). Grigory Pavlutskiy - researcher of Ukrainian and world folk art, available at: http://www.history.univ.kiev.ua/ethnologi/journal/ethnic_history_35/35_10.pdf.
13. Pavlutskiy, G. (1910), History of the Renaissance Art. Lectures read at the Higher Women's Courses in Kiev, Kiev, 74 p.
14. Pavlutskiy, G. (1888), On the principles of art in Greece: A test lecture, read May 7, 1888 to acquire the title of privat-docent for the theory and art history, *University News*, 6, pp. 1 - 14 (ukr).
15. Puchkov, A. (2005), Scientist-art critic G. G. Pavlutskiy and the fate of his legacy (To 150 anniversary of his birthday), *Ukrainian Academy of Arts*, 18, pp. 454 - 461 (ukr).
16. Stavitska, A. (2012). Kiev Archaeological Institute as an educational and scientific corporation, *Archeology and the ancient history of Ukraine. History of Archeology: Researchers and Research Centers*. Vol.9 Publishing House «Ancient World», 263-267.
17. Storchay, O. (2008), Grigory Pavlutskiy is the founder of the Ukrainian art history school, *VII International Congress of Ukrainianists: a collection of scientific works*, pp. 194 - 216 (ukr).
18. Storchay, O. (2009), Art education at Kyiv University (1834 - 1924), Kiev, 335 p.
19. Storchay, O. (2012), The practice of art-study excursions in the Kiev archaeological institute in the 1920's (publication of the document), *Art History of Ukraine: Collection of scientific works*, 12, pp. 313 - 322 (ukr).
20. Storchay, O. (2010), *Formation and development of artistic education at Kyiv University (1834 - 1924)*, Thesis for the degree of doctor of candidate of art after specialty 17. 00. 05 «Art», Kiev, 35 p.
21. Udris, I. (2007), University Science on Art in Left-Bank Ukraine in the late 19th and early 20th centuries, *Herald of the Taras Shevchenko National University of Lugansk*, 7, pp. 155 - 163 (ukr).
22. Fedoruk, O. 50 years of the Faculty of Theory and History of Art, available at: http://www.mari.kiev.ua/PDF_2011/Hud-Kultura_7-2010/535-558.pdf.
23. Shmargalo, R. *Art education in Ukraine in the middle of the XIX - the middle of the XX century: structuring, methodology, artistic positions*, Thesis for the degree of doctor of candidate of doctor of art studies after specialty 17. 00. 06 «Decorative and Applied Arts», Lviv, 21 p.
24. Shcherban, T. (2009), Art historians of the Ukrainian Scientific Society and their contribution to science, education, culture, *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 11, pp. 45 - 55 (ukr).

© Богатікова Олена

Надійшла до редакції 24.11.2017